Oraşul Sântana

dr. Dan Roman

Stema oraşului Sântana se compune dintr-un scut triunghiular cu flancurile rotunjite, albastru, încărcat cu un personaj de aur cu capul nimbat, redat în întregime și din față, purtând veşminte specifice. Scutul este timbrat de o coroană murală de argint cu trei turnuri crenelate.

Semnificațiile elementelor

Personajul stilizat este, în cazul de față, armă vorbitoare și o reprezintă pe Sfânta Ana, care dă denumirea localității. Coroana murală cu trei turnuri crenelate semnifică faptul că localitatea are rangul de oraş.

Denumiri

Sântana: *Sankt Anna* (*Sfânta Ana* – denumirea germană), *Újszentanna (*denmumirea maghiară), *Sanktana*, *Sântana*.

Caporal Alexa: *Kerecktou* (1326, 1334), *Kereky* (1337), *Eghásaskereky* (1337), *Erdewkereky* (1396), *Kerék* (1548), *Erdóskerék, Cherechiu* (utilizată în perioada interbelică, până în 1926).

Repere geografice:

46°35' N, 21°50' E; suprafața: 107,14 km² (10.714 ha).

Din punct de vedere administrativ *Sântana* este oraş format din localitățile componente *Sântana* (reşedința), şi *Caporal Alexa*. În anul 1950 comunei Sântana i s-a alipit satul *Comlăuş* – şi de atunci se numesc împreună *Sântana*, comună care în anul 2003, în urma unui referendum, a fost declarată oraş.

Istoric

Prima atestare documentară: *Sântana* la 1736; *Caporal Alexa* la 1326.

Preistoria

Urmele unor aşezări omeneşti pe teritoriul oraşului Sântana datează din epoca neolitică, în locul denumit de localnici *Holumb*, situat la aproximativ 400 m de drumul național Arad-Oradea (DN 79), fiind identificată o aşezare istorică pe patru nivele, care se întinde de o parte şi de alta a drumului Sântana-Curtici. Săpăturile arheologice efectuate în a doua jumătate a secolului al XX-lea în această zonă de o echipă de la Muzeul din Arad au condus la descoperirea de oase şi coarne de căprioară, cioburi şi vase aparținătoare *Culturii Tisa*. Totodată, săpăturile întâmplătoare efectuate pe raza localității au dat la iveală numeroase vestigii din epoca bronzului, cel mai important dintre acestea fiind un brâu de bronz bogat ornamentat.

Antichitatea

Elementul reprezentativ îl constituie *Cetatea de pământ*, situată la aproximativ 4 km sud de vatra localității, aproape de fosta fabrică de cărămidă. Marki Sándor, principalul monograf al *oraşului liber regesc Arad*, susține că această fortificație datează din *epoca barbară*, constituind *un ring avar* de apărare. Cercetări ulterioare, întreprinse de o echipă condusă de Mircea Barbu, relevă că a ființat în aceeaşi perioadă cu vestita cetate *Troia*, spre deosebire de care era însă de trei ori mai mare (cu o suprafață de 78 ha), respectiv că este cea mai întinsă construcție hallstatiană identificată pe

continent, apariția ei fiind legată de procesul de unificare politico-militară a triburilor tracice. Constituirea şi consolidarea regatului dac au condus la integrarea teritoriului actualei localități Sântana în cadrul acestuia, după cum iar atestă descoperirile arheologice. Mai târziu, tot în acest areal aveau să fie găsite primele dovezi ale existenței dacilor liberi în vestul țării noastre.

Evul Mediu

Localitatea Sântana a fost înființată pe domeniul aşezării mai vechi *Comlăuş*, care este amintită prima oară în listele de zeciuială papală din anul 1334-1335 ca făcând parte din arhidiaconatul catolic Pâncota. În 1566 Comlăuşul a fost devastat de turci. În 1736 baronul Iacob Bibics şi soția sa Margareta au colonizat în zonă, cu acordul împăratului, 6 familii de şvabi din Bavaria. Habsburgii au colonizat şvabi la sud-est de Comlăuş, fiind înființat satul *Sfânta Ana*, actualul oraş Sântana. În 1751 împărăteasa Maria Tereza a fost de acord ca baronul Bibics să aducă în Sântana piarişti pentru instruirea şi educarea fiilor de nobili. În anul 1772 a avut loc a doua colonizare cu populație germană.

Un incendiu de proporții distruge Sântana şi Comlăuş în 1791, rămânând în picioare doar 5 case.

În perioada interbelică localitatea a fost reşedința P*lăşii Sântana*.

Sântana a fost ridicată la rang de oraş în 23 decembrie 2003, prin lege adoptată de Parlamentul României.

Caporal Alexa este un sat românesc menționat documnetar în 1326, 1334, 1337, 1396, 1418, 1426 și 1483. Marki Sándor menționează *Kereki* ca fiind o parohie catolică. Sixt, arhidiaconul de Pâncota, a plătit decima papală pentru parohia Cherechi lui Iacob al lui Berengariu și Raimund de Bonfată. Pentru ridicarea bisericilor parohiale nesprijinite de feudalii bogați se asociau mai multe sate, iar satul născut în preajmă va purta numele hramului bisericii. În 1343 şi 1463 localitatea Cherechiu se numea *Kerekegyhaz*.

În 1536 este pomenită fortăreața *Kereky*. Nicolaus Olahus menționează că în anul 1548 regina Isabella i-a donat credinciosului ei sfetnic și ban la Lugojului şi Caransebeşului satul *Kerek* (Caporal Alexa). În 1553-1556 satul Caporal Alexa făcea parte din domeniul familiei nobiliare Horváth. În anul 1561 localitatea se numea *Egyhazas Kerek* şi aparținea nobililor Michael Mora, Lucae Iaz, Ioanne Horvath, Bernard Pisaly, Valentin Simon.

La mijlocul veacului al XVI-lea satul intră sub administrație otomană. La sfârşitul secolului al XVII-lea satul Caporal Alexa a intrat sub administrație habsburgică. În 1732 făcea parte din domeniul ducelui de Modena. În 1776 mai multe familii din Caporal Alexa au emigrat în Moldova. În anul 1819 Erariul a vândut satul familiei Dietrich.

Între anii 1914-1918 au luptat în Primul Război Mondial şi români din Cherechi. Au căzut pe câmpul de luptă 57 de localnici. În pomelnicul bisericii din Caporal Alexa, întocmit de preotul Nicolae Stan pentru pomenirea celor dispăruți şi pentru veşnica lor amintire, sunt notați Ioan Lipovan (învățător), Constantin Iliuță (învățător), Ioan Ardelean, Teodor Flueraş, Nica Tălian (student), Constantin Laza, Ioan Laza, Teodor Buzna, Teodor Moţ, Teodor Blăgău, Gheorghe Roşu, Ilie Stoica, Ioan Şeran, Gheorghe Comloşan, Nicolae Porcolean, Gheorghe Budişan, Petru Ardelean, Gheorghe Fluieraş, Gheorghe Cismaş, Todor Petrişor, Todor Mariş, Gligor Cismaş, Petru Tălian, Gheorghe Budişan, Ştefan Holteanu, Nicolae Sanislav, Gheorghe Comloşan, Petru Gurban, Teodor Sofica, Teodor Stan, Mitru Stanca, Gligor Lupaş, Mitra Margea, Nicolae Stoica, Gheorghe Brad, Ioan Şeran, Ioan Precup, Ştefan Porcolean, Teodor Poliş, Ioan Motoarca, Gligor Sofica, Iosif Buda, Nicolae Tălian, Gheorghe Brad, Simion Margea, Mitra Fluieraş, Gheorghe Albert, Gheorghe Ştef, Simion Muntean, Gheorghe Iliuță, Nicolae Ardelean, Ioan Gurban, Marian Gurban, Gheorghe Arcadie, Iosif Musta, Marian Lipovan, Gheorghe Domşa.

Numele localității derivă de la *caporalul Ion Alexe*, un soldat român împuşcat de o patrulă maghiară la 7/20 aprilie 1919, pe drumul dintre Pâncota şi Cherechi, pe când escorta spre casă intelectualii comunei (preoții Ioan Fofiu, Nicolae Stan, învățători, notar), cei care întâmpinaseră armata română la Pâncota. Pe crucea lui Ion Alexe din curtea bisericii din Pâncota este scris: *„Aici odihneşte caporalul Alexe Ion, din comuna Adunați, județul Teleorman, Regimentul 2 Vânători Regina Elisabeta, Compania a V-a, contingentul 1916, mort pentru țară, fiind împuşcat mişeleşte în drum spre Cherechiu de garda roşie ungurească în ziua primă a Sfintelor Paşti 7/20 aprilie 1919. Martirule erou, odihneşte-te în pace!”*.

Monumente istorice

Cetatea veche din Sântana

La circa 4 km sud de oraşul Sântana, în apropierea fostei halte CFR, este localizată cetatea de pământ hallstatiană *Cetatea Veche*. Suprafaţa fortificaţiei, de formă aproximativ ovală, depăşeşte 78 ha. Cercetările efectuate în 1963 au stabilit existenţa unei necropole din prima parte a epocii cuprului (*Cultura Tiszapolgar*, cca. 4000 î.H.), ce aparţinea unei aşezări datate la sfârşitul epocii bronzului (cca. 1200 î.H.), şi a fortificaţiei ridicate la începutul primei epoci a fierului, fiind unul dintre cele mai mari complexe fortificate din această parte a Europei.

Demografie

Sântana: 1771 – 256 de familii*;* 1800 – 366*;* 1828 – 767 de familii de ţărani şi 107 familii de meşteşugari; 1851 – 4.168 de locuitori; 1857 – 3.618; 1869 – 4.864; 1880 – 5.193; 1890 – 5.582; 1900 – 5.824; 1910 – 5.809; 1922 – 5.667; 1930 – 5.582; 1956 – 13.443; 1966 – 14.319.

Caporal Alexa: 1567 – 14 familii; 1579 – 21; 1715 – 19; 1720 – 8; 1742 – 65; 1747 – 149; 1771-1786 – 256; 1828 – 281; 1851 – 1.764 de locuitori; 1857 – 1.628; 1869 – 1.846; 1880 – 1.717; 1890 – 1.944; 1900 – 1.943, 1910 – 2.026; 1922 – 1.951; 1930 – 1.788; 1966 – 1.567.

Populaţia oraşului Sântana (*împreună cu cea a satului Caporal Alexa*): 1977 – 14.944 de locuitori; 1992 – 12.125; 2002 – 12.936; 2011 – 11.428.

Conform recensământului din 2011, majoritatea locuitorilor sunt români (79,8%). Principalele minorităţi sunt cele de romi (8,38%), germani (2,91%), şi maghiari (1,94%). Pentru 6,76% din populaţie nu este cunoscută apartenenţa etnică. Din punct de vedere confesional majoritatea locuitorilor sunt ortodocşi (76,04%), dar există şi minorităţi de penticostali (8,99%), romano-catolici (5,06%) şi baptişti (1,2%). Pentru 6,93% din populaţie nu este cunoscută apartenenţa confesională.

Biserica

Biserica ortodoxă Sântana I

Potrivit matricolelor, parohia ortodoxă română cu hramul *Sfântul Mucenic Gheorghe* a luat fiinţă în anul 1926, prin stăruinţa preotului Bujor

Galiş, a cumnatului său, notarul Ardelean Alexe, a preotului Ioan Suciu şi a lui Mihai Pleşu, directorul gimnaziului înfiinţat în anul 1768. La început s-a amenajat o capelă în localul gimnaziului, capelă care a funcționat până în anul 1948, când a fost mutată într-o casă germană, pentru ca în anul 1960 să fie mutată iarăşi, de această dată în casa unui credincios basarabean. Aici a funcționat până în 1974, când s-a putut intra în biserica cea nouă. Parohia a aparţinut de protopopiatul Şiria până în anul 1950, apoi de Chişineu Criş până în anul 1961, iar acum de Arad.

În martie 1969 este dată decizia de construire a bisericii ortodoxe din *Satul Nou*. În 1972, emițându-se autorizația, încep lucrările de construire a bisericii ortodoxe din Satul Nou, sub formă de cruce. În luna octombrie a anului 1972 începe construirea clădirii bisericii din Strada Ion Creangă, lucrarea terminându-se la 1 decembrie 1973 prin strădania preotului paroh iconom stavrofor Andrei D. Triteanu şi cu ajutorul primit de la Patriarhie. *Preoți*: Bujor Galiş (1926), Ioan Suciu (1926-1929), Petru Brad (1929-1930), Gheorghe Mărcuş (1930-1934), Nestor Popa (1934), Gheorghe Vălean (1934-1937), Nestor Popa (1937-1938), Romul Bora (1938-1950), Ioan Pavel (1950-1952), Teodor Handra (1952-1967), Andrei Triteanu (1967-1980), Eftimie Dobrean (1980-2014), Nicolae Rădulescu din anul 2014.

Parohia Ortodoxă Română Sântana II a fost înființată în baza ordinului nr. 2865/1996 al Episcopiei Aradului, Ienopolei şi Hunedoarei. Data la care a început ființarea bisericii a fost 1 decembrie 1996, zi în care preotul Ioan Crainic a fost transferat de la parohia Olari şi numit la parohia Sântana II, nou înființată. După revoluție, începând cu anul 1990, populația de etnie germană a emigrat masiv în Germania, iar în locul celor plecați au venit credincioşi ortodocşi din toate părţile ţării, aceştia stabilindu-se definitiv în Sântana. Fiind nevoie stringentă de un lăcaş de rugăciune, în şedința din 16 octombrie 1997 a Consiliului Local Sântana s-a acordat în acest scop imobilul din Strada Muncii nr. 60, fostul gimnaziu, care datează din anul 1752. Aici s-a amenajat o sală de 138 m^2, care a devenit Biserica Ortodoxă Română Sântana II. În ziua de Rusalii a anului 2004 preotul Ioan Crainic propune adunării parohiale construirea unei noi biserici, deoarece biserica din incinta gimnaziului este de multe ori neîncăpătoare. Prin hotărârea 145 din 19 octombrie 2004 Consiliul Local Sântana acordă 4.508 m^2 de teren situat în intravilanul oraşului Sântana, pe Strada Muncii nr. 53C, în parcul Noris Banatoris, pentru construirea unei biserici. După obținerea autorizației de construire Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Timotei

al Aradului a sfințit piatra de temelie şi terenul pe 5 iunie 2005, după care s-au început lucrările la noua biserică cu hramul *Sfânta Treime*. Zidăria a fost executată de echipa de constructori *Andre Construct*, condusă de Ioan Homorogan. Dimensiunile bisericii sunt: 36 m lungime, 10 m lățime, 45 m înălțime.

Biserica ortodoxă Caporal Alexa

Nu se cunoaşte data exactă la care a luat ființă parohia ortodoxă română, dar locuitorii din Caporal Alexa aveau biserică încă din secolul al XIV-lea, dovadă fiind locul *Bisericuța* de la marginea satului, înspre localitatea Olari, loc în care a existat probabil un modest locaş de rugăciune. În 1343 biserica s-a numit *Kerekegyhaz*. Nu se cunoaşte data exactă la care a fost construită, dar se presupune că locuitorii de aici îşi aveau preotul şi biserica lor încă din sec. al XV-lea. Actuala biserică ortodoxă din Caporal Alexa a fost construită în 1791, prin contribuțiile enoriaşilor.

În 1960 slujeşte aici Gherasim Hunedoreanu, arhiereu vicar. În 1961, prin strădania preotului paroh Iosif Stoica, biserica este renovată din nou. În secolele XIX-XX (până în 1983), în Caporal Alexa au funcționat două parohii ortodoxe.

Primul *cor* al bisericii ortodoxe a fost înființat de învățătorul *Ion Cădaru*, apoi corul a fost dirijat de *Pavel Roşu* (Orbu), învățătorul *Petru Precup* (care folosea culegerea de cântări corale a lui Timotei Popovici, dăruită acestuia în 1929), *Georgică Buda*, învățătoarea şi folclorista *Iuliana Precup Bădâi* (apreciată de regretatul preot şi folclorist Gheorghe N. Dumitrescu-Bistrița, care i-a publicat studiul folcloric în revista „*Izvoraşul*”, vizitată deseori de folcloristul Ioan T. Florea, ultima dată în 1977, pentru că avea o bună cultură muzicală, fiind eleva compozitorului şi autorului de publicații muzicale bisericeşti şi laice Trifon Lugojan, absolvent al Conservatorului Regal din Leipzig). Şi *Sofica Traian* a dirijat corul. Pe lângă corul mare, în 2009 a luat ființă corul de copii *Îngeraşii*, format din 40 de copii de vârste diferite. Corul de copii a susținut concerte de Sfintele Paşti, de Crăciun, la hram şi la Ziua Națională. Pe lângă acestea, a cântat şi în alte parohii, şi chiar în Palatul Cultural din Arad. Pregătirea micilor corişti se face în *Centrul cultural-religios Ioan Rusu* din localitate, sub directa atenție a preotului paroh.

Biserica Ortodoxă Română Comlăuş

În anul 1415, cu prilejul unei hotărniciri, la Comlăuş este menționată o capelă. Este posibil să fi existat chiar şi o parohie. Biserica a decăzut în timp la rangul inferior, probabil datorită depopulării satului, a distrugerii acestuia sau a dispariției nobililor. Din conscripția mitropolitului Sinesie Jivanovici (1751-1768), pentru Episcopia Aradului, Ienopolei, Oradei şi Hălmagiului aflăm că de la mijlocul secolului al XVIII-lea este menționată existența la Comlăuş a unei vechi biserici de lemn, cu hramul *Înălțarea Domnului*, cât şi intențiile credincioşilor de a construi una nouă. În anul 1693 *Todor Popa* face o însemnare pe o *Cazanie a lui Varlaam*, lăsată moştenire de tatăl său, care era tot preot – ceea ce dovedeşte că la Comlăuş era o biserică. Această însemnare ne face să credem că biserica de lemn din sat exista încă de la mijlocul veacului al XVII-lea. În conscripția din 1746 sunt menționați preoții *Nicula Popa* (cel mai bogat om din sat, având 8 boi, 5 vaci, 4 cai, 3 oi, 35 de capre, 12 porci şi mult teren), Marian Popa, Lapadat Popa, care au luptat pentru trezirea conştiinței naționale și pentru drepturile românilor din localitate. În anul 1791 un incendiu devastator distruge case şi biserici în Sântana şi Comlăuş, rămânând doar cinci gospodării. În anul 1815 preoții Comlăuşului erau *Gheorghe Popovici* şi *Ilie Popovici*, care nu mai doreau episcop sârb, ci român. Din cauza incendiului din anul 1858 arhiva bisericii din Comlăuş a ars, de aceea nu îi cunoaştem pe toți preoții dinainte de această dată. În curtea bisericii se mai păstrează două cruci din piatră, datate 1876 şi 1880 (atestă decesul preotului Ioan Popovici, 82 de ani), ceea ce demonstrează că localnicii au avut o biserică în care să se roage. În anul 1865 parohia cumpără iconostasul catedralei din Arad, cu icoane din 1790, datorate cunoscutului pictor arădean Ştefan Tenețchi. În 1894, pentru deplasarea memorandiştilor la Viena, locuitorii din Comlăuş au strâns fonduri, preotul Constantin Popovici chiar deplasându-se la Viena ca reprezentant al comunei Comlăuş.

1904 este anul în care începe construirea noii biserici ortodoxe, sub formă de corabie, pe cheltuiala credincioşilor români din Comlăuş. Antreprenor al lucrării a fost Ioan Gyukics din Lipova, iar ajutor i-a fost Mitru Muscă (Păşcău), un meşter zidar renumit în sat şi în zonă. Construirea bisericii a durat un an, fiind sfințită în 1905, în a doua zi de Crăciun, de episcopul Ioan Ignatie Papp. Cu ocazia sfințirii s-a ridicat și crucea de

piatră din faţa bisericii, aceasta pe cheltuiala credinciosului Mitru Muscă, tatăl lui Vasile şi Ioan Muscă. Iconostasul vechii biserici a fost mutat în noul locaş de cult, unde a rămas până în anul 1982, când a fost înlocuit. Biserica are hramul *Înălțarea Domnului*, care se sărbătoreşte în joia săptămânii a VI-a după Sfintele Paşti. Construită din cărămidă, în stil baroc, biserica este acoperită cu ţiglă, având dimensiunile interioare de 30 m lungime, 10 m lățime, 19 m înălțime. În anul 1937, anul în care Iulian Toader din Arad pictează biserica în tempera, preot slujitor era Gheorghe Mihu. În anii 1966 şi 1977, pe vremea preoților Miron Bălan şi Aurel Moise, biserica a fost reparată în exterior. Între anii 1981-1983 s-a reparat acoperişul, s-au înlocuit vechile ferestre, s-a creat o cameră pentru ars lumânări, s-a refăcut pictura. În ianuarie 1897, în trecerea lui prin Sântana spre Viena, Badea Cârțan este găzduit la Comlăuş, pe Strada Micşunelelor nr. 29, de preotul Constantin Popovici. La 7/20 aprilie 1903 arde ce mai rămăsese din biserica veche, locuitorii hotărând să construiască un nou locaş de închinăciune. Biserica ortodoxă din Comlăuş a deținut numeroase cărți bisericeşti tipărite în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, un epitaf slavon din anul 1815, un clopot din 1855, numeroase icoane, cărțile şi icoanele fiind predate spre păstrare Mănăstirii Gai din Arad. Biserica din Comlăuş a mai avut următorii preoți: Virgil Mihulin (1903-1919), Dumitru Popa (1912-1920), Zenovie Brădean (1921-1933), Ioan Stana (1922-1937), Gheorghe Mihu (1934-1953), Gheorghe Laza (1943-1953), Petru Sălăgean (1954-1959), Miron Bălan (1959-1994), Iosif Stoica (1959-1962), Aurel Moise (1962-1978), Nicolae Rădulecu (2000-2014), şi Nicolae Porcolean (1978-2010).Parohia Comlăuş a cumpărat două case parohiale în timpul activității preotului Zenovie Brădean. În anul 1971 a fost demolată casa parohială din Strada 23 August nr. 33 (astăzi Strada 1 Decembrie nr. 33), construindu-se una nouă, pe cheltuiala credincioşilor.

Biserica Romano-Catolică Sfânta Ana Sântana

În secolul al XIV-lea credincioşii romano-catolici erau stabiliți în nordul localității de astăzi, la Comlăuş. Probabil că în anul 1730 contele Harruchern a fost primul care a populat această zonă cu emigranți germani şi maghiari. Treptat, aceştia şi-au părăsit locuințele, stabilindu-se mai la sudul localității. A fost dorința curții imperiale de la Viena ca, odată cu retragerea turcilor

de pe aceste locuri, forţa de muncă fiind deficitară, să populeze zona cu creştini catolici, tineri căsătoriţi şi cu mulţi copii. Protestanţii nu erau agreaţi în zonă. Noii veniţi, şvabii, cu tradiţiile lor şi cu obiceiuri moştenite de la strămoşi, şi-au întemeiat o parohie din care făceau parte şi ungurii colonizaţi. În anul 1334 această parohie avea legături cu arhidiaconatul de la Pâncota. Bisericile s-au construit după venirea şvabilor, pentru că aceştia au întâmpinat mari greutăţi până ce şi-au înjghebat gospodării, muncind până la epuizare pentru defrişarea locului, asanarea mlaştinilor, pentru nobilul care i-a adus. Se pare că trei generaţii au fost sacrificate pentru ca Sântana să aibă înfăţişarea actuală şi oamenii s-o ducă mai bine. În anul 1715 exista la Comlăuş o casă catolică de rugăciuni. Începând cu anul 1736, teritoriul de la sudul Comlăuşului este populat cu şvabi aduşi din Germania de Iacob Bibics pentru a-i lucra moşiile şi pentru a întări catolicismul în zonă.

La 26 iulie 1742, printr-un decret imperial, Maria Tereza numeşte noul teritoriu *Neuesanktanna* (*Sântana Nouă*), şi înfiinţează parohia catolică şi cimitirul localităţii – care se extinde între 1836-1883. Primul cimitir al şvabilor din Sântana, astăzi dispărut, a fost în groapa existentă astăzi la capătul străzii Mihai Eminescu şi cel al străzii Mărăşeşti. Până în 1872 extinderea era efectuată, dar aceasta a continuat până în 1883, pentru că în 1871 s-a construit calea ferată care a împărţit cimitirul în două părţi – una pentru copii şi una pentru adulţi. În anul 1749 Iacob Bibics finanţează construirea unei biserici catolice care a fost sfinţită în anul 1751, fiind îndrumată de călugării franciscani. În anul 1756 este numit primul preot, prima confirmare fiind în anul 1761. În anul 1762, în perioada epidemiei de ciumă, Bibics aduce la Sântana călugări piarişti, care vor fi înlocuiţi de călugării minoriţi la sfârşitul secolului al XVIII-lea. În anul 1858 un uriaş incendiu pârjoleşte Sântana, arde biserica (amplasată în parcul de astăzi, în locul ei fiind acum un monument religios construit în anul 1888), gimnaziul şi peste o mie de case, arzând chiar şi icoana Maicii Domnului încadrată în sticlă şi împodobită cu câteva perle, icoană dăruită bisericii de Margareta Bibics.

Credincioşii catolici din Sântana şi Comlăuş (germani, unguri, români), cu ajutorul localităţilor învecinate, refac casele, iar în 1864 începe construirea actualei biserici catolice (arhitect fiind bănăţeanul Leopold Schütz), care este sfinţită în anul 1868. Biserica are patru clopote şi decoraţiuni interioare valoroase. Altarul bisericii a fost refăcut în anul 1920 cu

marmură de Carrara, donatorii sumei necesare cumpărării marmurei fiind Katharina Ackermann, episcopul Glatfelder şi comunitatea locală. Orga bisericii romano-catolice este construită în anul 1885 de firma *Seidel-Werke* din Oradea şi conține 22 de registre, 1.228 țevi de orgă şi 2 manuale. În vara anului 1944 preotul catolic Jakob Maus a ținut în amvonul bisericii o predică istorică, convingând populația germană din Sântana să nu părăsească localitatea chiar dacă vor sosi trupele sovietice. Soldații sovietici au ocupat şase săli de clasă din gimnaziul de lângă biserică, împiedicând, din octombrie 1944, participarea catolicilor la slujba religioasă.

Preoții bisericii catolice din Sântana în perioada 1742-2008 sunt următorii:

I. *franciscani* – de la 1742 la 1751: Anton Schmidt, Gottard Tury, Fr. Occursius;

II. *piarişti* – de la 1751 la 1788: David Biro, Iacob Coşa, Eduard Fontani, Edmund Vavrik, Christian Catsor, Vazul Szepessy, Iacob Coşa, Christian Petrik, Lukas Promberger, Felix Lengyel, Ladislaus Bielik, Ludwig Szomi;

III. *franciscani* – de la 1790 la 1800: Valentin Ginther (minorit), Fidel Dugonis, Aegidius Kurts, Viktorin Vajda;

IV. *preoți* (din anul 1800 până în prezent): Paul Falk (1800), Franz Egyed (1800-1802), Josef Gressel (1802), Franz Schuller (1803-1828), Josef Somogyi (1829-1834), Josef Pfeiffer (1835-1849), dr. Paul Hegedüs (1849-1870), Augustin Weber (1870-1871), Josef Orth (1871-1906), Jonann Szirmay (1906-1910), Josef Karl (1911-1941), Jakob Maus (1941-1961), Karl Hampel (1961-1963), Johann Volf (1963-1971), Andreas Straub (1971-1981), Franz Straub (1981-1989), Günther Loch (1989-1991), Peter Heim (1991-2008).

Biserica Romano-Catolică Inima lui Isus, Comlăuş

În anul 1936 a început construirea bisericii catolice pentru credincioşii romano-catolici din Comlăuş, pe locul unde a existat o mănăstire a preoților *salvatorieni*, care aparținea tot de ordinul romano-catolic. În numai doi ani, constructorii sântăneni Johann Kling, Josef Reinholz şi Michael Bleiziffer au terminat biserica cu două turnuri, în stilul unei capele. Banii necesari pentru construirea bisericii au fost donați de Katharina Ackermann, iar biserica a fost sfințită în anul 1938. Construcția era necesară pentru că erau

mulţi catolici la Comlăuş (cu 203 mai mulţi decât credincioşii ortodocşi), şi era peste mână deplasarea pentru slujbele religioase la biserica de la Sântana. Altarul, din marmură de Carrara, a fost dăruit în 1938 de urmaşii Katharinei Ackermann, iar armoniul este cumpărat de comunitatea din Comlăuş.

Biserica Baptistă Harul, Sântana

S-a înfiinţat în anul 1993, credincioşii adunându-se la început într-o clădire a unui frate de pe Strada Bistriţei. Ulterior biserica s-a mutat în clădirea în care funcţionează şi în prezent, situată pe Strada Rozelor nr. 21, primită prin contribuţia Primăriei. Clădirea a fost renovată în totalitate de membrii bisericii, având toate utilităţile necesare (încălzire centrală, electricitate, aer condiţionat). Pastor este Vasile Popescu.

În oraş funcţionează şi **Biserica Baptistă *Betesda***.

Biserica baptistă Elim, Caporal Alexa

Lucrarea evanghelică baptistă pătrunde în localitatea Caporal Alexa în anul 1900, în urma vizitei unor misionari din Curtici. La început întâlnirile aveau loc în case, fraţii întâlnindu-se în cursul săptămânii pentru rugăciune şi duminica pentru serviciu divin. La început numărul credincioşilor era mic, dar numărul membrilor a început să crească în timp, astfel că în 1920 apare necesitatea de a construi un lăcaş de cult. Între anii 1920-1930 s-a construit lăcaşul de cult, cu o capacitate de 60-70 de locuri, clădire care dăinuie şi în zilele de azi, cu renovările făcute în cursul anilor, ultima renovare fiind realizată în anul 2007. Mişcarea Baptistă s-a dezvoltat foarte mult, atingând un apogeu între anii 1950-1960, astfel că în biserică s-au format un grup coral şi o orchestră care slujeau la timpul de închinare. După anii 1960 biserica simte un regres datorită regimului comunist şi a migrării populaţiei către mediul urban. Biserica a fost slujită de fraţi prezbiteri (Alexandru Aron), şi fraţi păstori, dintre care-i amintim pe fratele Cociş Gheorghe, fratele Mureşan şi fratele Sima Handra. Păstorul actual al bisericii este fratele Ioan Sofica.

Biserica penticostală Peniel, Sântana

În anul 1988 s-a format primul nucleu de credincioşi penticostali. Erau câteva familii din Sântana care se adunau în casa familiei Bulc. Când numărul de credincioşi a crescut, aceştia s-au mutat în casa familiei Solomon, pe Strada Teiului. Erau acolo două camere puse la dispoziția credincioşilor. Între timp s-au mutat şi alte familii de credincioşi penticostali în Sântana şi se căuta un alt local. După multe strădanii, biserica se mută în casa primită de la primărie pe Strada Câmpului numărul 79. În acest loc se desfăşoară serviciile religioase până în anul 2009, când localul devine neîncăpător. Până în aprilie 2011 serviciile religioase se desfăşoară în clădirea fostei şcoli de pe Strada Căprioarei. În prezent credincioşii se bucură în noul locaş de pe Strada Rozelor. În biserica din Sântana i s-au dat atribuțiuni pastorale lui Nelu Popelea, urmând ca din anul 2008 acesta să îndeplinească slujba de pastor. Formațiile muzicale care slujesc în biserică sunt corul mixt, fanfara, grupul de laudă şi închinare, corul bărbătesc şi grupul de fete. În momentul de față biserica are un efectiv de 120 de membri majori şi 70 de aparținători.

Biserica Penticostală Filadelfia, Sântana

Biserica Filadelfia a luat ființă în anul 1993, prin directa implicare a familiei Aurel şi Dina Ardeu, precum şi a fiicelor Linda şi Otilia Emanuela. Biserica a avut mai multe locuri în care şi-a desfăşurat activitatea. În perioada iunie 1993-decembrie 1993 serviciile divine s-au desfăşurat pe Strada Muncii nr. 56, între decembrie 1993 şi 2002 pe Strada Rozelor nr. 14, între anii 2002 şi 2008 pe Strada Muncii nr. 75. Din anul 2008 până în 2010, biserica şi-a desfăşurat serviciile de închinare în *Căminul Colțul Roşu*. Credincioşii penticostali au apelat la autoritățile locale pentru a se atribui un teren pe care Biserica Filadelfia să poată construi o clădire nouă ca lăcaş de cult. Cererea a fost depusă în 2008. Consiliul Local a analizat cererea formulată de pastorul Aurel Ardeu în numele credincioşilor penticostali din Biserica Filadelfia şi înaintată la sediul Primăriei oraşului Sântana. S-a aprobat ca terenul din Strada M. Eminescu nr. 49, plus clădirile aferente, să fie date Bisericii Filadelfia. În anul 2009 Consiliul Local a aprobat cererea, fiind acordată o suprafața de 3.448 m^2, plus 623 m^2 în clădiri, loc pe care s-a construit o clădire nouă, modernă.

Biserica Penticostală Betania, Caporal Alexa

Fondată în anul 1928, biserica a funcționat timp de 20 de ani pe la casele enoriaşilor, neavând un local de cult consacrat. Din anul 1948 funcționează în actualul local care, în timp, a necesitat mai multe lucrări de extindere şi amenajare. Cea mai recentă lucrare a fost efectuată în anul 2008. Actuala clădire are capacitatea de 160 de locuri. Biserica numără 137 de membri adulți şi 87 de membri aparținători (copii şi tineri). Pastorul bisericii este Cornel Țună.

Biserica Apostolică a Romilor, Sântana

Biserica Apostolică a Romilor din Sântana, de pe Strada Muncii nr. 167, funcționează din anul 1996, având un număr total de credincioşi de aproximativ 60 de persoane. Datorită dificultăților financiare, o parte a membrilor din biserică au plecat la muncă în Belgia (Bruxelles), formând şi aici o biserică. Pastorul ambelor biserici, atât din Sântana cât şi din Bruxelles, este Desideriu Doroț.

Martorii lui Iehova, Sântana

Prima persoană martoră a lui Iehova s-a mutat în Sântana în anul 1973, iar în 1990 numărul de martori era de 15 persoane. În 11 august 1995 grupa de martori a primit denumirea de *Congregația Martorii lui Iehova Sântana*. În anul 2002 încep lucrările la lăcaşul de cult din Strada Micşunelelor nr. 3B. În 16 aprilie 2003 se ține prima întrunire religioasă în lăcaşul de cult. Până la această dată țineau întrunirile în locuințe particulare. Astăzi, numărul martorilor lui Iehova din Sântana depăşeşte 100 de membri.

Învățământul

Primul nucleu al şcolii din Sântana datează din anul 1751, când au venit dascăli piarişti pentru instruirea fiilor de nobili. În 1772, la gimnaziul din Sântana se înființează clasele a IV-a şi a V-a ale cursului superior, limba de predare fiind latina. În 1919 se înființează *Gimnaziul Român* în Sântana, primul director fiind Mihai Pleşu. În 1959 s-au trecut sub conducere şi

administrație unică secțiile cu predare în limba română şi în limba germană, director fiind Cornel Stângu. În 2001 Şcoala Generală nr. 2 din Sântana devine Şcoala Generală *Sfânta Ana* Sântana.

În anul 1961 s-a înființat în Sântana *Şcoala profesională de mecanici agricoli*, având clase care pregăteau elevi în profesia de mecanici agricoli. Din anul 1974 şcoala profesională s-a transformat în liceu *Liceul Agroindustrial Sântana* – având clase de liceu cu profil agricol. În anul 1974 s-a construit clădirea nouă a liceului din Sântana. Şcoala agricolă din Sântana a purtat de-a lungul timpului mai multe denumiri: *Şcoala de mecanici agricoli Sântana*, *Liceul Agroindustrial Sântana*, *Grup Şcolar Agricol Sântana*, *Grupul Şcolar Sântana*, *Liceul Tehnologic Sântana* şi *Liceul Tehnologic Ştefan Hell Sântana (din 2015)*.

Şcoala românească din Caporal Alexa s-a înființat în 1778. În anul şcolar 1823-1824, frecventau cursurile şcolii din Caporal Alexa 52 de elevi.

Personalități

Katherina Ackermann (1881-1926), s-a născut în Sântana în anul 1881 şi şi-a dedicat întreaga viață întrajutorării semenilor în spiritul valorilor creştine pe care le-a promovat cu un real interes. Personalitate marcantă a comunității locale, din a cărei inițiativă s-a construit altarul din marmură al bisericii romano-catolice din Sântana, au fost confecționate hainele necesare pentru ceremoniile religioase, s-a instituit o zi de adorare a Domnului în prima duminică din fiecare lună, s-a înființat o asociație caritabilă, propria ei casă fiind adăpost pentru cei nevoiaşi după moartea sa. A decedat în 19 iulie 1926 şi a fost înmormântată în cimitirul central din Sântana, pe aleea principală, în apropiere de capelă.

Margareta Bibics s-a născut în prima jumătate a veacului al XVIII-lea, în familia de origine bulgară *Tomianin*. Prima parte a vieții viitoarei susținătoare a învățământului din zona Aradului s-a desfăşurat în Vințul de Jos, localitate în care tatăl ei, Toma Tomianin, deținea funcția de şef al serviciului poştal. Tot acolo s-a căsătorit cu un judecător bulgar – Marko Kacsamag. Moartea neaşteptată a soțului a făcut ca tânăra văduvă Tomianin să-şi lege destinul, până la capătul vieții, de meleagurile arădene. Recăsătorindu-se în anii treizeci din veacul al XVIII-lea cu o persoană din elita societății arădene, nobilul Iacob Bibics, care îndeplinea funcțiile

de vicecomite suprem şi consilier regal şi stăpânea mai multe moşii de pe cuprinsul comitatului, s-a afirmat alături de acesta printr-o serie de acţiuni memorabile.

Activitatea reprezentativă a Margaretei Bibics s-a desfăşurat pe teritoriul localităţii Sfânta Ana (azi Sântana), pe care o întemeiase împreună cu soţul său, la jumătatea secolului al XVIII-lea, aducând în zonă mai multe familii de colonişti germani. În folosul acestora, în anul 1748, cei doi au ridicat şi o biserică în proaspăta localitate. Dincolo de menirile-i fireşti, noua instituţie urma să se ocupe şi de „*creşterea tineretului şi educarea lui în spiritul Sfintei Biserici romane*". Sarcina le-a fost încredinţată călugărilor piarişti, cărora Margareta şi Iacob Bibics le-au donat în 1750 biserica şi suma de 15.000 de florini, spre a fi folosită în procesul de învăţământ. Scrisoarea de fundaţie a soţilor Bibics a fost confirmată de împărăteasa Maria Tereza în iulie 1751, iar în luna septembrie a aceluiaşi an gimnaziul din Sântana îşi deschidea deja porţile. Moartea neaşteptată a lui Iacob Bibics în 1754 avea să aducă şi o serie de schimbări în privinţa gimnaziului. Printr-o luptă neobosită, care s-a întins pe aproape două decenii, Margareta Bibics a reuşit să prelungească dreptul de administrare a bunurilor fostului său soţ şi să facă noi donaţii gimnaziului local, iar apoi pentru constituirea unei noi fundaţiuni.

Ultimul pătrar de veac din viaţa Margaretei Bibics s-a desfăşurat sub semnul luptei duse pentru dezvoltarea aşezământului de învăţământ pe care îl ctitorise împreună cu fostul său soţ, I. Bibics. Imediat după moartea acestuia, în lipsă de urmaşi, statul a pus sechestru pe imensa avere a fostului vicecomite suprem. Unul dintre nobilii din partea locului, baronul Georg Fekete de Galantha, a încercat să răscumpere proprietăţile lui I. Bibics, însă văduva acestuia, strângând o sumă importantă de bani, a reuşit să amâne pentru destulă vreme realizarea unei astfel de intenţii. Nobila doamnă Bibics a avansat încă din 1755 banii necesari pentru ridicarea clădirii gimnaziului, care a fost terminată în 1767. Numărul tot mai mare al elevilor avea să o determine să încheie în 1772 un nou act de fundaţiune, donând 15.000 de florini pentru înfiinţarea claselor superioare ale gimnaziului. Doi ani mai târziu, făcându-şi testamentul, a dispus de cea mai mare parte a averii – peste 220.000 de florini, pentru vechea sa acţiune – dezvoltarea învăţământului local în spiritul *înaltelor cerinţe regale*. Stabilită în urbea de pe Bega, unde fusese mutat şi liceul piariştilor, Margareta Bibics a trecut în nefiinţă la 28 martie 1781.

Traian Brădean (1927-2013), s-a născut în anul 1927 în Comlăuş, într-o familie de ţărani. A absolvit Şcoala de Artă Decorativă din Timişoara şi a început studiul picturii la Institutul de Arte Plastice Nicolae Grigorescu din Bucureşti. În anul 1957 a deschis prima expoziţie personală, luând mai apoi parte la aproape toate expoziţiile oficiale în afara ţării. A făcut proiecte pentru decoraţia murală a Teatrului Naţional din Bucureşti, precum şi pentru metroul bucureştean. Traian Brădean este deţinătorul a numeroase premii şi distincţii obţinute în ţară şi străinătate, lucrările sale aflându-se atât în muzee din ţară şi străinătate, cât şi în colecţii private. Prin arta sa, Traian Brădean ocupă un loc considerabil în pictura contemporană românească, ceea ce i-a făcut pe criticii săi să-l compare pe artistul comlăuşan cu marele pictor Luchian.

Vasile Cucu (1883-1968), medic, reprezentant al Comlăuşului la făurirea Marii Uniri din anul 1918. Născut pe meleaguri braşovene, în comuna Ucea de Sus, a urmat Facultatea de Medicină din Budapesta, după absolvirea căreia a fost încadrat ca medic militar în armata austro-ungară. S-a retras în anul 1910, continuându-şi activitatea de medic în diferite circumscripţii din Transilvania, între care şi la Comlăuş. Mobilizat în urma declanşării Primului Război Mondial, a servit pe frontul din Galiţia şi în Peninsula Balcanică. În toamna anului 1918 era medic de circumscripţie la Sântana, unde a fost ales preşedinte local al Consiliului Naţional Român. Potrivit documentelor vremii, cu ocazia adunării electorale convocate în 11/24 noiembrie la Comlăuş pentru alegerea delegaţilor la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, „... *poporul român adunat în număr aproape complet*" i-a încredinţat credenţionalul localităţii. În perioada 1921-1938 Cucu a deţinut funcţia de medic-şef al municipiului Arad, între realizările sale figurând înfiinţarea spitalului-sanatoriu de tuberculoşi, pentru care a fost distins, potrivit biografului său Augustin Mureşan, cu *Ordinul Coroana României în grad de cavaler* şi cu *Crucea Meritul Sanitar clasa I*.

Ştefan Augustin Doinaş (născut *Ştefan Popa*, pe 26 aprilie 1922 la Cherechiu (ulterior Caporal Alexa), decedat pe 25 mai 2002 în Bucureşti). În anul 1941 s-a înscris la Facultatea de Medicină din Sibiu, însă marea sa pasiune a fost poezia, drept pentru care a frecventat şi cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie, la care s-a transferat mai apoi. După terminarea studiilor a predat pentru o vreme literatura română la şcoala din Caporal Alexa, apoi la cea din Hălmagiu şi din Gurahonţ. În anul 1955 a renunţat la învăţământ

şi s-a stabilit la Bucureşti. În anul 1957 a fost arestat şi condamnat la un an de închisoare pentru *omisiune de denunț*. În 1992 a devenit membru al Academiei Române şi senator din partea Partidului Alianței Civice în Parlamentul României. Ştefan Augustin Doinaş a decedat în anul 2002. Numele său este legat de activitatea Cercului literar de la Sibiu, capodopera poetului rămânând poemul *Mistrețul cu colți de argint*.

În Strada Micşunelelor nr. 29 din Comlăuş a existat casa lui *Constantin Popovici*, membru al delegației de 300 români care a prezentat în 1892 Memorandumul. Tot el l-a găzduit la 25 ianuarie 1897 pe Badea Cârțan, care şi-a dedicat viața răspândirii în Transilvania a publicațiilor din România.

Ştefan H. Hell (născut în 1962), laureat al Premiului Nobel pentru chimie, unul dintre cei mai mari chimişti ai Europei. În anul 1990 a obținut doctoratul în fizică, după care a funcționat ca şi cercetător în cadrul Laboratorului European de Biologie Moleculară. A predat şi la universități prestigioase, precum Oxford. Din anul 2002 este director al *Institutului pentru chimie biofizică Max Planck* din Goettingen, unde conduce departamentul de nanobiologie. Savantul originar din Sântana este cel care a pus bazele microscopiei STED (Stimulated Emission Depletion), creație privită cu entuziasm în lumea ştiințifică. Această descoperire şi multe altele îl aşează pe ilustrul sântănean în galeria marilor oameni de ştiință.

Oskar Kaufmann (1873-1956), arhitect, artist. Născut în familia unor comercianți evrei înstăriți din Sântana, a fost trimis de ai săi să urmeze arhitectura la Budapesta. Preocupat mai mult de muzică, a frecventat şi conservatorul din capitala ungară, intenționând să devină pianist, fapt neagreat de familia sa, care i-a sistat stipendiile. Şi-a continuat însă pe cont propriu pregătirea de specialitate la Şcoala Politehnică Arhiducală din Karlsruhe, reuşind să se întrețină din susținerea unor concerte de pian. În anul 1903 s-a căsătorit cu fiica primarului din Karlsruhe, ocazie cu care s-a convertit la creştinism. Stabilit mai apoi în Berlin, unde şi-a deschis un birou de arhitectură, a devenit un factor de referință prin conceperea mai multor clădiri de artă, începând cu *Teatrul Hebbel* (1908), o bijuterie a Jugendstilului.

Mircea Mihăeş s-a născut în anul 1954 în Comlăuş. A urmat Facultatea de Filologie din Timişoara, unde ulterior a predat la catedra de limba şi literatura engleză. După 1990 a devenit redactor-şef al revistei *Orizont*. După anul 2004 susține o rubrică săptămânală, ca editorialist politic, şi

în paginile ziarului *Evenimentul zilei*. De la începutul anului 2005 ocupă funcția de vicepreşedinte al Institutului Cultural Român. Volumul *De veghe în oglindă*, carte apărută pentru prima dată în 1989, l-a impus drept unul dintre cei mai originali eseişti români.

Lambert Steiner (1837-1914), dirijor şi organizator de orchestre. Născut în localitatea bănățeană Biled, în familia unui cizmar şvab, a dobândit o faimă deosebită cu *excelenta* sa orchestră, cum o numeşte încă în anul 1868 ziarul german *Temeswarer Zeitung*. În anul 1870 s-a stabilit în Sântana, unde fusese chemat de directorul-învățător Johann Steuer, care viza înființarea unei orchestre de fanfară cu sprijinul său, având să se afirme în scurtă vreme ca un muzician pur-sânge, potrivit caracterizării pe care i-o face principalul său biograf, Anton Bleiziffer. Împreună cu noua sa orchestră de băieți din Sântana, Steiner a efectuat mai multe turnee de succes, mai întâi în statele germane, apoi în Suedia, în Rusia şi în SUA, pentru ca mai târziu să ajungă chiar şi în Africa de Sud. A concertat şi în fața împăraților Wilhelm I (1877), respectiv Franz Josef (1879), ultimului interpretându-i o serenadă de dimineață, cu ocazia zilei de naştere. Numele său a fost înscris în anul 1988 în *Cartea Recordurilor* pentru performanța de a fi *primul capelmaistru al lumii care a susținut concerte pe trei continente*.

Anton Wekerle (1909-2008), s-a născut în anul 1909 la Sântana, singurul fiu al unei familii de țărani înstăriți, fiind verişorul Katharinei Ackermann. A urmat Facultatea de Drept la Universitatea din Berlin, însă imediat după sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial a fost nevoit să se refugieze împreună cu familia din fața Armatei Roşii, aşa încât a ajuns să se stabilească la Freising, unde a obținut licența în ştiințe economice, specializarea agricultură. La sfârşitul anului 1951 a emigrat în SUA, unde şi-a continuat studiile în domeniul ştiințelor politice. În anul 1957 a ocupat postul de consilier juridic în Congresul american. După 1990 a fost promovat ca şef al Secției pentru Orientul Apropiat şi Mijlociu.

Economie

În anul 1774 este menționată breasla cizmarilor din Sântana, iar în 1817 breasla croitorilor, morarilor și cizmarilor.

Turism

Arhitectura specifică, monumentele istorice şi de arhitectură precum clădirea *Convictului*, casa urbarială şi fortificaţiile *Cetatea veche* sunt câteva repere turistice ale acestei localităţi.

Cercetările asupra vechii *Cetăţi de pământ de la Sântana* datează din anii 1953, primele săpături fiind începute în anul 1963. Pe baza datelor existente şi urmare a studiilor de geomagnetism efectuate în toamna anului 2008, în 16 septembrie 2009 au fost demarate săpăturile la Cetatea de pământ de la Sântana, descoperirile fiind de-a dreptul spectaculoase. La Sântana specialiştii au stabilit că există trei fortificaţii din epoca bronzului, cu dimensiuni de 80 ha, respectiv 67 ha şi 14 ha, parţial suprapuse. Săpăturile arheologice din acest an au fost efectuate pe o lungime de 80 m şi au constat în dezvelirea sistemului de apărare al fortificaţiei şi descoperirea a diverse vestigii, dintre care cea mai importantă este un schelet uman vechi de 5.500 de ani. Pe baza datării vechimii scheletului uman prin metode noi în antropologie, s-a concluzionat că aşezarea de la Sântana este contemporană cu renumita Troia homerică de pe ţărmul de apus al Asiei Mici, pentru aceasta Sântana fiind denumită *o Troie a României*. Importanţa şi rolul Cetăţii Vechi a Sântanei în contextul arheologic şi istoric au fost dezbătute pe larg în cadrul seminarului organizat de Primăria Sântana vineri 6noiembrie 2009, cu sprijinul membrilor Institutului de Arheologie din Cluj-Napoca, al specialiştilor Centrului Muzeal Arad precum şi al profesorilor de istorie din localitatea Sântana. Prezentările au fost realizate de coordonatorul proiectului – prof. dr. Florin Gogâltan, şi de membrii Centrului Muzeal Arad – arheolog Victor Sava şi dr. Augustin Mureşan.

Complexul *La cărămidărie* din Sântana atrage turişti în fiecare an, dispunând de 15 hectare, 4 căsuţe tip camping, 10 camere tip pensiune, spaţiu amenajat pentru picnic, loc de pescuit, loc de joacă pentru copii, terenuri de sport, vizită la fosta fabrică de cărămidă.

Aşezări dispărute

Comlăuş

Aşezarea mai veche *Komloş* e amintită prima dată în listele de zeciuială papală din anul 1334, an în care, împreună cu alte sate, aparţinea

arhidiaconatului catolic de la Pâncota. După 1561 a depins administrativ de cetatea Ineu. În urma războaielor cu turcii se constată o decădere economică a Comitatului Zărand, deci şi a Comlăuşului, menţionat ca pustă (cătun) după 1645. În 1950 satul Comlăuş s-a unit din punct de vedere administrativ cu Sântana, formând o singură localitate.

Bibliografie

****Liceul Tehnologic Ştefan Hell Sântana. Culegere de bune practici didactice europene. Produs final al proiectului Erasmus+ Dezvoltare profesională prin conectare europeană,* editor Ana Höniges, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2017.

Roman, Dan, *Sântana cu î din i, cu â din a. Povestea unei localităţi şi a mai multor neamuri*, Editura Moise Nicoară, Arad, 2008.

Roman, Dan, *Oameni de seamă ai Aradulu*i, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2011.

Sinescu, Victoria, *Geografia populaţiei şi a forţei de muncă din cadrul comunei Sântana* (lucrare ştiinţifico-metodică pentru obţinerea gradului didactic I), 1986.

Triteanu, Andrei, *Istoricul parohiei ortodoxe române Sântana*, în *Cartea de aur a parohiei ortodoxe române Sântana*, 1978, manuscris.